

Sosyal Medyada Paylaşılan Post-Truth Söylemlerin ve Dezenformasyonların Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri

The Effects Of Post-Truth Discussions And Disinformations Shared On Social Media On Turkey's Security

Hüseyin Arslan

Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZET

Sosyal medyada post-truth ve dezenformasyon kavram ikilisi hemen hemen aynı amaç için kullanılmaktadır. Bu açıdan paylaşılan bilgilerin hakikat mi yoksa yalan mı olduğu önemli değildir. Önemli olan insanların duygu ve düşüncelerini bir noktaya toplamaktır. Bu nedenle rakibini aşağılamak ve onu yenmek için kasten kirli bilgi paylaşmak mubahdır. Post-truth günümüzde moda kavramlardan birisidir. Post-truth'a bu yolu açan da Oxford Sözlüğü olmuştur. Oxford Sözlüğü post-truth'u 2016'da uluslararası alanda yılın kavramı seçmiştir. Ayrıca hem Donald Trump'ın seçim kampanyasında hem de İngiltere'deki Brexit referandumunda post-truth siyasete sıklıkla baş vurulmuştur. Bu iki olay kavramın küreselleşmesine büyük katkı yapmıştır. Önemli olan sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların ülkelerin kamu düzeni ile güvenliğine ve insanların sağlığına zarar vermemesidir. Ne yazık ki bazı sorumluluk sahibi insanlar ve terör örgütleri yaptıkları sosyal medya paylaşımlarıyla "dijital terörizme" katkıda bulunuyorlar. Post-truth kavramı Türkiye'de de sıklıkla kullanılmasına rağmen kavramın Türkçesi konusunda tam bir mutabakat yoktur. Bu nedenle çalışmamız boyunca post-truth ve dezenformasyon kavramlarını gerek tek tek ve gerekse de yan yana aynı doğrultuda kullandığımızı ifade etmek isteriz. Çalışmamızın ilk etabında post-truth kavramı ve tarihçesi, Donald Trump'ın seçim kampanyası ile İngiltere'deki Brexit'in kavramın küreselleşmesine nasıl katkı yaptığı ve kavramın Türkiye'de algılanışı ele alınmaktadır. Daha sonra Türkiye'de post-truth söylemler ve dezenformasyonlarla harekete geçirilen kitlelerin ve terör örgütlerinin güvenlik açısından sebep olduğu sorunlar analiz edilmektedir. Bunun için üç örnek olay seçilmiştir: 27 Mayıs 1960 askeri darbe süreci, 2013 Gezi Parkı Eylemleri ve 6-8 Ekim 2014 Kobani eylemleri. Son olarak çalışmanın kaleme alındığı dönemde yürürlüğe giren dezenformasyon yasası hakkında yapılan tartışmalara ve eleştirilere kısaca temas edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Hakikat, Yanlış, Terör, Dezenformasyon Yasası

ABSTRACT

The concept of post-truth and disinformation is used for almost the same purpose in social media. In this respect, it does not matter whether the information shared is true or false. The important thing is to gather people's feelings and thoughts to a point. For this reason, it is permissible to deliberately share dirty information in order to humiliate and defeat your opponent. Post-truth is one of the fashionable concepts nowadays. It was the Oxford Dictionary that paved the way for post-truth. The Oxford Dictionary named post-truth the concept of the year internationally in 2016. In addition, post-truth politics were frequently used in both Donald Trump's election campaign and the Brexit referendum in England. These two events contributed greatly to the globalization of the concept. The important thing is that the post-truth discourses and disinformation shared on social media do not harm the public order and security of countries and the health of people. Unfortunately, some responsible people and terrorist organizations contribute to "digital terrorism" with their social media posts. Although the concept of post-truth is frequently used in Turkey, there is no complete agreement on the Turkish version of the concept. For this reason, we would like to express that we have used the concepts of post-truth and disinformation both individually and side by side in the same direction throughout our study. In the first stage of our study, the concept of post-truth and its history, how Donald Trump's election campaign and Brexit in the UK contributed to the globalization of the concept and the perception of the concept in Turkey are discussed. Then, the problems caused by the masses and terrorist organizations in Turkey, which are mobilized by post-truth discourses and disinformation, are analyzed in terms of security. Three case studies have been selected for this: May 27, 1960 military coup process; 2013 Gezi Park Protests and 6-8 October 2014 Kobani actions. Finally, the debates and criticisms about the disinformation law, which came into force at the time the study was written, are briefly touched upon.

Keywords: Social Media, Truth, False, Terror, Disinformation Law

1. GİRİŞ

İngilizce post-truth ve Fransızca dezenformasyon kavram ikilisi hemen hemen aynı amaç için kullanılmaktadır. Kavramların, doğru olup olmadığına bakmaksızın insanların duygu ve düşünceleriyle hareket etmesini sağlayarak rakibini ya da hasmını aşağılamaya, rencide etmeye yönelik kasıt da içeren kirli bilgi paylaşılması anlamına gelebilecek ortak bir noktaları bulunmaktadır. Bu açıklamaya istinaden çalışmamız boyunca her iki kavramı gerek tek tek ve gerekse de yan yana aynı doğrultuda kullandığımızı ifade etmekte fayda mülhaza edilmektedir. Tedavüle girmesi nispeten daha yeni olan post-truth günümüzün moda kavramlarından birisidir. Bu kavramı kullanan özne, genellikle, hedefine koyduğu bir başka birey ya da şey hakkında varolan gerçekliği çarpıtarak farklı ve hakikat dışı bir durumu varmış gibi gösterme amacındadır. Bu bakımdan kavram, birbirinin zıddı ve sürekli mücadele halinde bulunan hakikat ve yalan olgularının tarihsel ilişkilerinin bir göstergesi biçiminde son yıllara damgasını vuran olgular arasındadır. Bu açıdan kitle iletişim araçlarının ve teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla arttığı günümüz gerçekliğinde post-truth'u ve dezenformasyonu sıkça dillerine dolayan aktörlerin tetiklemeyle oluşan algılar gerek yerelde gerekse de küresel çapta bir etki üretmekte ve peşinden pek çok tartışmayı tetiklemektedir.

Bu tartışmaların kökenine bakıldığında post-truth kavramının tam olarak bugünkü anlamda olmasa da tarihin ilk kesitlerinde farklı ve basit bir şekilde var olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu varoluşun kökenleri ise Antik Yunan'a kadar götürülmektedir. Bu gerçeklik, özellikle sosyal bilimlerin siyaset, sosyoloji, psikoloji, felsefe vb. çeşitli dallarında kullanılan kavramların çoğunun doğuş yerinin ve ilham kaynağının Antik Yunan olduğu düşünüldüğünde hiç de şaşırtıcı değildir. Antik Yunan'da zikredilen bilim dallarında en çok kullanılan ve tartışılan kavramların başında ortak iyilik, erdem, adalet, hoşgörü, ahlak, hakikat, doğruluk, yalan, yanlış, kötülük vb. olgular

bulunmaktaydı. Bu olguların merkezinde ise özne olarak insan vardır. Bu açıdan Antik Yunanlı düşünürlerin ortaya çıkardığı ve değer verdiği söz konusu olguların günümüzde de geçerliliğini koruduğu ve süren tartışmaların odağını oluşturduğu bilinen bir hakikattir.

Antik Yunan'ın Sokrates, Aristo, Platon gibi en meşhur düşünürlerinin tetiklediği tartışmaların zirve noktalarından birisi siyaset olmuştur. Siyaset konusundaki tartışmaların özellikle hakikat ve yalan ilişkisi üzerinden sürdürülmesi ve bu ikili arasındaki ilişkinin sebep olduğu ve tarihe en dramatik vakalardan biri olarak geçen Sokrates'in idamı sırasında yaşananlar, hakikat ve yalan ilişkisinin ve birlikteliğinin acı bir tecrübesi olarak hafızalara kazınmıştır. Bu acı tecrübenin gösterdiği gibi hakikat ve yalan ilişkisi varlıklarını ve aralarındaki savaşı sürdürmek için her zaman birbirine muhtaç olmuştur. Bu bakımdan günümüzdeki popülist politikalarda da etkili bir araç olarak kullanılan post-truth kavramını, hakikat ve yalan ilişkisinin var ettiği bir savaşın hassas noktalarından biri olarak görmek mümkündür. Bu hassaslık kavrama yüklenen yeni anlamlarla üretilen yapay/sentetik durumlarla alakalıdır. Bunun sonucu olarak, zıt kutupların karşı karşıya gelmesi iç ve dış güvenliği, kamu düzenini ve güvenliğini ve halkın sağlığını tehdit eden gelişmeleri tetikleme muhtemeldir. Teknoloji ile de yakın bir ilişki içerisinde olan post-truth, özellikle gelişen kitle iletişim araçları ve sosyal medya vasıtasıyla insanları algı, propaganda ve manipülasyon yöntemleriyle hakikatten uzaklaştırıp onlara yalanı kolaylıkla hakikatmiş gibi kabul ettirebilme gücüne sahiptir. Dolayısıyla post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların etkisinde kalan ve bu durumu kanıksayıp içselleştiren bireylerin en önemli insani duygulardan uzaklaşarak utanma duygusunu yitirmesi, söylediği yalanlara aldırış etmeden gittiği yanlış yoldan dönmemesi, içinde bulunduğu durumu kendisi için normalmiş gibi kabul etmesi ve gündelik yaşamına hiçbir şey olmamış gibi devam etmesi ise beklenen bir durumdur.

Son yıllarda yaygınlaşan post-truth söylemlerin iletişim kanallarının sağladığı imkanlarla kolaylıkla fiziksel alandan sanal ortamlara aktarılması ise pek çok toplumsal kutuplaşma ve çatışma ortamı yaratmaya varacak tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle sanal âlemde iletişim kaynakları üzerinden yaratılan algı, propaganda ve manipülasyonlar çağımızın en önemli sorunlarından biri olan radikalleşmeye zemin hazırlamakta ve daha önce güvenlik konusunda sıkıntı yaşamamış olan zıt kutupların karşı karşıya gelmelerine zemin hazırlamaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların etkisiyle sanal alemdeki algı, propaganda ve manipülasyonlarla online ya da offline olarak beslenen bireylerin radikalleşerek şiddete varan aşırılığa kayma ihtimalleri stratejik ve taktiksel olarak bu tür bireyleri ağlarına düşürmeye çalışan terör örgütleri ve illegal gruplar için beslenme ve eleman/militan kazanma pazarı olabilmektedir. Bu açıdan Türkiye, sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanan PKK, FETÖ ve DEAŞ gibi terör örgütleri başta olmak üzere Türkiye karşıtlarının ve düşmanlarının ürettikleri ve sanal âlemde yaydıkları post-truth söylemler, dezenformasyon, algı, propaganda ve manipülasyonlarla yandaşlarını sokak eylemlerine çağırarak iç ve dış güvenliğinin, kamu düzeninin ve güvenliğinin ve halkın sağlığının bozulmasına sebep olan eylemlerle en çok yüzleşen ülkelerden biri olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, söz konusu realiteyi ortaya koymaktır. Her ne kadar post-truth kavramının küresel bir olgu olarak deveren olması yeni olmasına ve Türkiye'de de kavramın çevirisiyle ilgili bir mutabakat sağlanamamasına rağmen bu gerçeklik sosyal medyada üretilen post-truth söylemlerin göz ardı edilmesi ve değersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Çalışmada ilk etapta post-truth kavramı ve tarihçesi, kavramın dünya çapında yaygınlaşmasını sağlayan Donald Trump'ın seçim kampanyası ile İngiltere Brexit'i ve kavramın Türkiye'de algılanışı ele alınmaktadır. Daha sonra post-truth söylemler ve dezenformasyonlarla zehirlenen kitlelerin ve terör örgütlerinin sebep oldukları ve örnek olarak seçilen 27 Mayıs 1960 askeri darbe süreci, 2013 Gezi Parkı Eylemleri ve 6-8 Ekim 2014 sokak eylemleri üzerinden Türkiye'de yaratılan güvenlik sorunları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca çalışmanın kaleme alındığı dönemde yürürlüğe giren dezenformasyon yasası ve yasa çerçevesinde yapılan tartışmalara ve eleştirilere de kısaca temas edilmektedir.

2. POST-TRUTH KAVRAMI VE TARİHÇESİ

Post-truth, özellikle günümüzün siyasi yaşamını, sosyal ve kültürel açıdan bazı önemli toplumsal değişiklikleri geniş olarak tanımlamak için gittikçe önemli hale gelen bir kavramdır. Bu sebeple kavram, çeşitli yorumlara bağlı olarak, siyasal, sosyal, toplumsal ve kültürel tartışmalarda hakikatten ziyade doğrulanmamış veya tamamen uydurulmuş dezenformatik iddiaların önceliğine, çağdaş toplumlarda gerçeğe genel olarak saygı gösterilmemesine, hakiki bilgi yerine duyguların ve inançların egemenliğine vb. atıfta bulunmayı önelemektedir. Bu durumun getirisiyle post-truth kavramı küresel çapta etkisine aldığı aktörler üzerinden etkinlik ve etkileşim alanını ve dolaşım hızını günden güne arttırmaya başlamıştır. Bu nedenle böylesine bir devrim ve etki ağına ulaşan post-truth kavramı ile ilgili zihinlerde oluşan soru işaretlerini gidermeye yönelik tanımlamalar ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Kavramla ilgili yapılan genel geçer tanımlamalarda özellikle Oxford ve Cambridge sözlüklerinin katkısı öne çıkmaktadır. Örneğin Oxford Sözlüğü post-truth'u insanların gerçeklerden çok duygu ve inançlara verdiği tepkisel durumlar olarak tanıtır (www.oxfordlearnersdictionaries.com). Ayrıca, nesnel gerçeklerin kamuoyunu şekillendirmede genellikle duygulara ve kişisel inanca hitap etmekten daha az etkili olduğunu göstermek için kullanılan bir sıfat olduğunu söyler (www.rt.com/uk/367113-oxford-dictionary-post-truth/). Cambridge Sözlüğü de post-truth'u, benzer şekilde, insanların gerçeklere dayalı bir argüman yerine duygularına ve inançlarına dayalı bir argümanı kabul etme ihtimallerinin daha yüksek olduğu bir durum olarak açıklar (www.dictionary.cambridge.org). Aslında her iki sözlük,

post-truth hakkında benzer tanımlar yapmaktadır. Ancak tanımlar hakikat kavramını bağlamından kopararak yeni bir üretimsel tanımlamaya tabi tutmaktadır. Bu doğrultuda temkin elden bırakılmamakta ve insanlara hakikatlerden çok duygu ve inançlarıyla hareket etmesi şeklinde orta bir yol tavsiye edilmektedir. Bu nedenle "yalan" söyleminin kullanılmasından özenle kaçınılmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında post-truth kavramını ilk kullanan kişinin Sırp asıllı Amerikalı oyun yazarı Steve Tesich olduğu iddia edilmektedir. Tesich, "The Nation" dergisinin 1992 Ocak 6/13 sayısının 12-14. sayfalarında "The Watergate Syndrome, A Government Of Lies" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Tesich yazısının satır aralarında: "Çok temel bir şekilde, özgür bir halk olarak, hakikat sonrası (post-truth) bir dünyada yaşamak istediğimize özgürce karar verdik." demiştir. Tesich'in makalesinde post-truth kavramının geçmesi ona bu kavramı kullanan ilk kişi payesinin verilmesini sağlamıştır (Tesich, 1992, s. 13). Oxford Sözlüğü de bu duruma dikkatleri çekmekte ve Nation dergisindeki makalesinden hareketle "post-truth"u ilk olarak 1992'de Tesich'in kullandığı bilgisini paylaşır (www.rt.com/uk/367113-oxford-dicrionary-post-truth/). Tesich'in bu makalesi Eren Ekin Ercan tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve üç aylık düşünce dergisi Cogito'nun "Hakikat-Sonrası" isimli Kış 2021 tarihli 104. sayısının 23-28. sayfalarında "Yalanlar Rejimi" başlığıyla bir dosya halinde yayınlanmıştır. Nitekim Ercan çevirisine; "*İlk yayımlandığı yer: Nation, Ocak-1992*" dipnotunu düşmüştür (Ercan, 2021, s. 23).

Yapılan araştırmalara göre post-truth kavramının dünya çapında yaygınlaşmasına katkı yapan pek çok eser bulunmaktadır. Ancak bunlardan iki tanesi daha çok ön plana çıkmış ve daha çok atıf almıştır. Bunlardan birincisi ve erken dönem bir çalışma olarak kabul edileni Ralph Keyes'e aittir. Keyes "The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life" isimli bir kitap kaleme almıştır. Kitap Ekim 2004'te St. Martin's Press tarafından yayınlanmıştır.

Post-truth ile ilgili öne çıkan diğer çalışma ise Lee McIntyre tarafından kaleme alınmıştır. McIntyre 2018 yılında MIT Press tarafından basılan "Post-Truth" adlı kitabıyla kavramın küreselleşmesine katkı sağlamıştır. McIntyre yazdığı kitapta, söylemsel bazda çeşitli belirsizlikler içeren ancak çok popüler bir kavram haline gelen post-truth'u çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Bunlardan birisi Oxford'un post-truth fenomenini yılın kelimesi seçmesidir. McIntyre, Oxford'un bu seçiminden sonra kavramın Kasım 2016 itibarıyla yoğun bir şekilde halkın dikkatini çektiğini ifade etmekte ve 2015 yılına göre kullanımının %2.000'in üzerinde artmasını bu durumun bir yansıması olarak göstermektedir (McIntyre, 2018, s.1). McIntyre'in kavramla ilgili üzerinde durduğu bir başka husus ise - yukarıda üzerinde durulan- Oxford Sözlüğündeki tanımıdır. Sözlüğün tanımlamasında nesnel olguların yani hakikatin geri plana itilmesinin, öneminin azalmasının ya da kalmamasının dikkat çekici olduğunu ifade eden McIntyre, Oxford Sözlüğü tarafından "post" ön ekinin, zamansal anlamda (savaş sonrası gibi) "geçmiş" gerçek olduğu fikrinin değil, gerçeğin gölgede bırakılması anlamında, onun alakasız olduğu manasına geldiği şekilde değerlendirildiğine dikkatleri çekmekte ve "post" ön ekinin, normalde İngilizce kullanımda "sonra" anlamına geldiğine vurgu yapmaktadır (McIntyre, 2018, s.5).

3. POST-TRUTH'U ZİRVEYE TAŞIYAN İKİ OLAY: DONALD TRUMP'IN SEÇİM KAMPANYASI VE İNGİLTERE BREXİT'İ

Post-truth'un dünya çapında sıkça gündeme gelmesinde iki olayın önemli payı olmuştur. Bunlardan birisi Donald Trump'ın başkanlık kampanyası ve diğeri de İngiltere'deki Brexit referandumudur. Her iki olay boyunca kavram sıkça kullanılmıştır. Bu kullanım sayesinde de Oxford sözlüğü 2016 yılında post-truth'u uluslararası alanda yılın sözcüğü olarak seçmiştir (www.rt.com/uk/367113-oxford-dicrionary-post-truth/). Donald Trump'ın başkanlık kampanyası sırasındaki söylemlerini analiz eden McGranahan'ın öne sürdüğü gibi post-truth bir ortamda, izleyicilerin destekçilerden ve protestocularardan oluşan birbirine zıt topluluklar yaratmada hem duygusal hem de sosyal yollarla tepki verdiği bağlı gerçekler ortaya çıkmıştır. Bir tür istek uyandıran yalanlar aynı zamanda ilişkisel hakikatler de yaratır. Yani ABD vatandaşlarının Trump'a tepkileri, hem destekçilerden hem de protestocularardan oluşan topluluklar yaratmada hem etkili hem de sosyal bir durum yaratmıştır. Trump'ın kampanya boyunca dile getirdiği post-truth söylemler, en azından iki yönde ahlaki öfkeyi tetiklemiştir: Bunlar bazıları için büyük Amerika'ya dönüş olarak değişim için ahlaki bir çağrı, diğerleri için ise bu çağrının içerdiği ırkçılık ve kadın düşmanlığına öfkeli bir tepki olarak kendini göstermiştir (McGranahan, 2017, p. 1). Trump'ın post-truth söylemlerle süslediği kampanyada sürekli büyük Amerika'ya dönüş, tekrar/yine Amerika vb. ifadeleri sıkça kullanması adına "Trumpizm" denilebilecek yeni ve kendine has bir akımı başlatmış ve bu rüzgârla Trump seçimi kazanmayı başarmıştır.

Gazeteci Mahmut Övür, post-truth siyasetin Nazi Goebbels gibi sadece yalandan ibaret olmadığını ve o yalanların içinde bir veya birden fazla toplumsal kesimlerin baskın olan duygularına hitap eden gerçek verilerin de bulunduğu vurgu yapmaktadır. Övür'e göre, Trump'ın seçim kampanyası boyunca seçmenlerinin göçmen karşıtlığı duygusuna seslenmesine ve ısrarla ABD'de 30 milyon yasadışı göçmen olduğunu söylemesine karşın bu rakamın 11 milyon olması bunun bir göstergesidir (Övür, 2019/a). Post-truth söylemlerin havada uçtuğu İngiltere'deki Brexit kampanyasında ise AB'den ayrılma taraftarlarının en önemli argümanlarından bir tanesi Türkiye'nin AB üyesi olma ihtimalidir. Bu ihtimali AB'den ayrılmayı isteyenler öyle bir boyuta taşımıştır ki bunu yaptıkları ve taşıdıkları "Türkiye AB'ye katılıyor" yazılı posterlerle kampanya malzemesi olarak kullanmışlardır (Nas, 2021, s. 336-337).

Mahmut Övür de İngiltere'deki Brexit kampanyaları sırasında Boris Johnson'ın rolüne dikkatleri çekmiştir. Övür, Johnson'un Brexit kampanyası döneminde "76 milyonluk Türkiye AB'ye üye olacak" diye bir yalan attığını ve bu yalanın Brexit oylamasında bir hayli etkili olduğunu ve taraftar bulduğunu ifade etmiştir (Övür, 2019/b).

Sonuç olarak, gerek Trump'ın başkanlık kampanyası ve gerekse de İngiltere'deki Brexit referandumu süresince, küçük küçük hakikat kırıntılarına eklenen devasa yalanlarla oluşturulan/üretilen yeni post-truth söylemlerin sihirli dünyasına yakalanan seçmenlerin tercihleriyle ABD'de Trump seçimleri kazanmış, İngiltere'de ise Brexit amacına ulaşmıştır. Her iki olay esnasında yoğun bir şekilde kullanılan post-truth söylemlerle elde edilen sonuçlar ise aynı zamanda hem ABD'de hem de İngiltere'de tartışmalı yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Bu yeni dönem araştırmacılar tarafından post-truth kavramının daha çok ele alınmasını ve küreselleşmesini sağlamıştır. McIntyre cevabını aradığı sorular arasında; ABD'yi nesnel hakikatlerden çok yalanlara ve duygusal görüşlere dayalı bir başkan yerine, çoğunlukla yalanlara ve duygusal görüşlere dayanarak bir başkan seçmeye iten faktörlerin neler olduğu, hakikat sonrası bir hükümet tarafından yönetilmenin sonuçlarının neler olduğu ve buna nasıl karşı konulabileceği vardı.

4. POST-TRUTH KAVRAMININ TÜRKİYE'DE ALGILANIŞI

Türkiye'de post-truth kavramının akademik ve popüler anlamda ilgi görmeye ve tartışılmaya başlaması 2016 yılında Oxford tarafından kavramın yılın sözcüğü seçilmesinden sonrasına denk gelmektedir. Post-truth ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında kavramın bir kaç farklı kelime kullanılarak Türkçe'ye çevrildiği göze çarpmaktadır.

Bu meyanda doğrudan yapılan ya da kavramın geçtiği pek çok çalışmada post-truth kavramının genelde; "post-gerçeklik, post-hakikat, gerçeklik sonrası, gerçek aşırı, gerçek ötesi, hakikat sonrası, hakikat ötesi ve post olgusal" vb. kelimelerle Türkçe'ye aktarıldığı görülmektedir (Orak, 2020, s. 61). Bu arada post-truth kavramının yerine "nitelikli yalan" kavramını kullanmayı önerenler olmuştur (Mertek, 2020, s. 212). Post-truth'un Türkçe karşılığının tam olarak karşılama da "gerçek ötesi veya gerçek sonrası" olarak çevrildiğine işaret edenler de vardır (Övür, 2019/b).

Türkiye'de post-truth kavramını içeren çalışmalara bakıldığında kavramın Türkçesi için tek bir kelime üzerinde mutabakat sağlanamadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun çeşitli nedenlerinin olduğunu iddia etmek mümkündür. Oruç'a göre Türkiye'de post-truth kavramı daha çok bir iletişim ve gazetecilik krizi olarak anlaşılmış, bu şekilde ele alınmış ve yapılan tartışmalarda da genel olarak yalan, siyasette yalancılık, doğrulama platformları, gazetecilik ve yeni medya etrafında dönmüştür (Oruç, 2020, s. 142). Post-truth hakkındaki tartışmaların halen dar bir çerçeve dâhilinde sürdürüldüğüne işaret eden Oruç'a göre Türkiye'de post-truth kavramının felsefî, ekonomi-politik, teknolojik ve sosyolojik vb. boyutlarını dikkate alarak geniş kapsamlı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bunlar yapılmadıkça da kavram hakkındaki tartışmaların hep sınırlı kalacağı ve dolayısıyla sağlıklı bir değerlendirme yapmanın mümkün olmayacağı ortadadır (Oruç, 2020, s. 143).

Her halükarda post-truth kavramı Türkiye'de artık sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir. Henüz kavrama yüklenen mutabık bir anlam konusunda uzlaşma olmasa da özellikle sosyal medyada üretilen post-truth söylemlerin cazibesine kapılan alıcıların doğruluğunu sorgulamadan yaptıkları paylaşımlar, katıldıkları eylemler, sebep oldukları infialler vb. zaman zaman Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini, kamu düzeni ile güvenliğini ve halkın sağlığını tehdit eden boyutlara ulaşmaya başlamıştır.

5. SOSYAL MEDYADAKİ POST-TRUTH SÖYLEM VE DEZENFORMASYONLARIN ETKİSİYLE TÜRKİYE'DE YAŞANAN GÜVENLİK SORUNU ÖRNEKLERİ

Sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemlerin ve üretilen dezenformasyonların kitleleri harekete geçirmede büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bunun için genelde her şekildeki post-truth söylemlerle, dezenformasyonlarla, algı ve propagandayla manipüle olmaya yatkın kitlelerin düşünce ve davranışlarını sosyal medya araçlarıyla görsel ve söylemsel yöntemlerle bir noktaya odaklanmasını sağlamaya dönük bir yol takip edilmektedir.

Bu meyanda sosyal medyada post-truth söylemler ve dezenformasyonlarla içi boşaltılan hakikatin yerine ideolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik saiklerle oluşturulan yeni bir hakikat algısı üretilmekte, böylece sanal ortamdan beslenen bireylerin yeni üretim hakikate inanması sağlanmaktadır. Aynı düşünce potasında eritilen bu bireylerden oluşturulan kitlenin hakikat algısı bu yönde şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada birey artık kendisi değildir, ait olduğu kitlenin hakikatinin peşinde koşmaya amade olmuş bir şekilde yeni hayatına doğru yönelmektedir. Bu da ona dayatılan her türlü manipülasyona taraftar ve açık bir kimlik vermektedir. Bu şekilde yeni bir aidiyetle kimliklendirilerek üretilen birey, kitleyi yöneten liderin emirleri ve amacı doğrultusunda sorgulamadan işe koşmaya hazır bir otomat haline getirilmektedir. Böylesine bir üretimle yeniden formatlanan bireyin liderinin ben idealinde erimesi ve verilen her emre itaat eder hale getirilmesi ise günün sonunda bir güvenlik kaygısı yaratmaya matuf potansiyel bir adaya dönüşmesi ihtimalini güçlendirmektedir. Bu da sosyal medyada post-truth söylemlerle ve dezenformasyonlarla yapılan paylaşımların etkisine aldığı yeni üretim bireylerin derinlemesine analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü sosyal medyada hakikat ile hakikat olmayanın iç içe geçirilerek aynı potada eritilmesiyle yapılan paylaşımların kolay alıcısı durumundaki bu bireylerin ne tür bir hakikatin peşinde koştukları,

maruz kaldıkları post-truth söylemler ve dezenformasyonlar sonucunda nasıl bir değişime uğradıkları ve peşinde oldukları hakikat algısının hangi süreçler sonucunda oluşturulduğunu anlamaya dair kapsamlı çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Sosyal medyanın her bireyin hayatına değdiği bir çağda yaşadığımızı ve bireylerin bu kanaldan elde etmiş oldukları enformasyonu çoğu kez hakikat olup olmadığına bakmaksızın herhangi bir şekilde sorgulamadan kabul etme eğiliminde olduklarına göre post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların da bir şekilde toplumsal alanın her alanına sirayet etmesi doğaldır. Dolayısıyla günlük yaşamda sıkça karşılaşılan ve hakikatten ziyade yalan, yanlış ve kandırmaya dönük aldatmaca söylemlerle dizayn edilen bilgilerin kitlelerce umursanmaması, en ufak şüphe duyulmadan doğru kabul edilmesi toplumsal hayatın bir kaosa sürüklenmesine ya da kamu güvenliğinin tehlikeye girmesine sebep olabilmektedir. Başka bir açıdan ifade etmek gerekirse, sosyal medyadan sıkça paylaşılan post-truth söylemler, dezenformasyonlar, algı, propaganda ve manipülatif bilgiler sadece günlük bilgi ihtiyacını sosyal medya araçlarından karşılayan bireylerin yaşamını kolaylıkla manipüle etmemekte aynı zamanda devletlerin de siyasi kaderini belirleyebilmektedir. Bu meyanda sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların, artık hiç sorgulamadan, bir iletişim pratiği mahiyetinde siyaset arenasında büyük bir patlama yaparak kolayca üretilen ve tüketilen bir araca dönüş(türül)mesi için vahametini ortaya koymaktadır. Yukarıda Donald Trump ve Brexit örneğinde değinildiği gibi özellikle post-truth söylemlerin siyaset alanını tasarlamada sıkça karşılaşılan ve kanıksanan bir kavram olması bu realitenin de açık bir göstergesidir.

Türkiye post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların neşvünema bulduğu ülkelerden birisidir. Bu açıdan Türkiye'nin yakın siyasi geçmişi, çeşitli iletişim araçları üzerinden topluma enjekte edilen asparagas haberler, dezenformasyonlar, post-truth söylemler, propaganda, algı ve manipülasyonlarla harekete geçirilen kitlelerin sebep olduğu pek çok olayla doludur.

5.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbe Döneminde Yapılan Meşhur Dezenformasyonlar

Toplumcu kutuplaştıran ve ideolojik kamplara ayıran, kamu güvenliğini ve sağlığını tehlikeye atan, bireylerin hak ve özgürlüklerine, birlik ve beraberliğine kast eden yalan ve yanlış bilgilerin sebep olduğu sıkıntılar halen toplumsal hafızada tazeliğini korumaktadır. Özellikle askeri darbelere zemin hazırlamak ve şartların olgunlaşmasını sağlamak için sosyal medyanın olmadığı dönemlerde mevcut iletişim araçlarıyla asparagas haberlerle dezenformasyonların yapıldığı ve güvenlik zafiyeti yaratarak meşru siyasi iktidarların devrilmesine doğru giden sürecin yolunun açıldığı bilinmektedir. Bunun en bariz örneği 27 Mayıs 1960 darbesine doğru giden süreçte yaşanmıştır. Demokrat Parti (DP)'nin iktidarına malolan 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen önce çeşitli gazetelerde yer alan yanlış bilgilerle askeri darbeye giden sürece katkı sağlanmıştır. Aynı durum darbeyi haklı çıkarmak için darbeden hemen sonra da sürdürülmüştür. Bugün dahi dillere pelesenk olmaya devam eden "Gençler kıyma makinelerinden geçirildi", "Gençlerin cesetleri yola serildi", "Asfaltların altı ceset dolu" vb. söylemler 1960'lardan günümüze kadar gelen ve doğruluğu bir türlü ispatlanamayan birer iddia olarak kalmıştır.

Bu iddiaların kökeninde ise 28 Nisan 1960 günü meydana gelen olaylar sonucu yaşananlar vardır. Nitekim Tercüman Gazetesi'nin 29 Nisan 1960 tarihli nüshasında "*28 Nisan hadiselerinde 90 üniversiteli kayıp*" (Tercüman, 29 Mayıs 1960) haberi paylaşılmıştır. Benzer haberler dönemin bazı diğer gazetelerinde de çeşitli şekillerde yer almıştır. Örneğin Hürriyet Gazetesi 4 Haziran 1960 tarihli sayısında: "*Hürriyet şehidi gençlerimiz hakkında dün Milli Birlik Komitesi açıklama yaptı. Cesetlerin makinelerde kıyılıp toz haline getirildiği ihbar edildi. Halktan aramalar için yardım isteniyor.*" (Hürriyet, 4 Haziran 1960) haberini paylaşırken, aynı tarihli Akşam Gazetesi haberi: "*Cesetler, yem makinelerinde kıyılıp toz haline getirilmiş*" (Akşam, 4 Haziran 1960) şeklinde verirken yine aynı tarihli Yeni Sabah'ta: "*Talebelerin ölümü ile ilgili korkunç ihbarlar yapılıyor*" (Yeni Sabah, 4 Haziran 1960) haberi yer almıştır. Kadim Türk tarihinde daha önce eşi benzeri görülmemiş, akla ve mantığa uymayan ve doğru olup olmadığı araştırılmadan kirli bilgilerle üretilen birer dezenformasyondan ibaret olan bu haberlerin asıl amacının Türkiye'de kaos çıkararak bir toplumsal kutuplaşma ve güvenlik sorunu yaratmak olduğu aşikardır.

1960 darbesinden sonra oluşturulan Milli Birlik Komitesi (MBK) üyesi olan Yüzbaşı Şefik Soyuyüce çıktığı bir yurt gezisinde Aydın'a uğramıştır. Soyuyüce burada vatandaşlarla yaptığı konuşmada: "*11 gencin öldürüldüğünü gözlerimle gördüm. Ama bunlardan iki tanesinin cesetlerini bulduk. Diğerlerini muhtelif yerlere gömmüşler ve üzerlerinden yol geçirmişler.*" demiştir (Milliyet, 23 Eylül 1960). Dolayısıyla o dönemde fısıltı gazetelerinin etkisiyle yapılan tüm bu dezenformasyonlarla, propagandalarla, algılarla ve manipülasyonlarla Türk toplumu bir öğrenci kıyımının yaşandığına inandırılmıştır.

Toplumsal tabanda yayılan yalan haberlerden sonra Et ve Balık Kurumu kuşatılarak öldürüldüğü iddia edilenlerin cesetleri aranmıştır. Ancak tüm bu haberlere ve ortaya atılan iddialara rağmen ne herhangi bir mezar, ne bir ceset ne de kıyma makinesine atılmış bir öğrenci cesedi bulunmuştur. Nitekim 27 Mayıs 1960 darbesi öncesinde öğrenci olaylarının tezgâhlanması sürecinde faal rol aldığı itiraf eden ve işin gerçeğini bilen Orhan Birgit yıllar sonra "Kıyma makineleri bir dezenformasyon muydu?" sorusuna: "*Ha, kıyma... Ben inandım ona. Sonra ne kıyma var, ne Et Balık Kurumu var. Kıyma makineleri haberlerini yayımladıktan sonra öğrendik ki uydurma.*" (<https://www.mynet.com>, 28 Nisan 2015) cevabını vermiş ve aslında olup bitenin bir senaryodan ibaret olduğunu

itiraf etmiştir. Dolayısıyla mutlaka bir gün ortaya çıkma gibi bir huyu olan hakikat anlaşılmış ve o dönem yaşanan bütün olayların birer dezenformasyondan, aslı astarı olmayan, akıl ve mantık dışı söylentilerle üretilen asparagas haberlerle toplumsal hayatı infiale sürükleyerek askeri darbeye zemin hazırlamaktan ve darbecilerin önünü açmaktan başka bir işe yaramayan dezenformasyon, algı, propaganda ve manipülasyonlardan ibaret olduğu ortaya çıkmıştır.

5.2. Sosyal Medyada Üretilen Post-Truth Söylemlerin ve Dezenformasyonların Gezi Parkı Eylemlerine Etkisi

Türkiye'nin yakın geçmişte sosyal medyanın etkin olarak kullanılmaya başlandıktan sonra sanal ortamda paylaşılan post-truth söylemler ve dezenformasyonlar üzerinden oluşturulan algı, propaganda ve manipülasyonlarla galeyana getirilmiş kitleler üzerinden kamu güvenliğini tehlikeye atmaya yönelik yüzleştiği olaylardan birisi Gezi Parkı eylemleridir. Bu eylemlerin örgütlenmesinde ve duyurulmasında kullanılan en etkili araçlardan biri sosyal medya olmuştur. Sanal dünya ile gerçek dünya arasında köprü görevini üstlenen sosyal medyanın gücü ve toplumdaki her bireyi bu mecraza katabilecek seviyede iletişim ortamı sunma potansiyeli Gezi Parkı eylemlerinde kendisini göstermiştir.

27 Mayıs 2013'ün ilk saatlerinde Taksim Gezi Parkı'nın Divan Otel'i'ne bakan duvarlarının yıkılması ve ağaçların sökülmeyle başlamasıyla tepkisel bir çevre hareketi gibi başlayan süreç, sonrasında tetiklenen eylemler silsilesiyle bağlamından koparılarak farklı bir boyuta taşınmıştır (Aslan, Taylan ve Başbuğ, 2016, s. 153). Özellikle Taksim Dayanışma Platformu'nun devreye girmesiyle süreç anında internet ve sosyal medya üzerinden yerel ve yabancı basına servis edilmiştir. Sosyal medyanın eylemlere verdiği desteğin sağladığı imkânlar kendisini anında büyük bir devinim sağlamış ve kendisini doğrudan eylem ve doğrudan örgütlenme şeklinde göstermiştir. Öyle ki sosyal ağlar üzerinden toplumsal tabana enjekte edilen post-truth söylemler ve dezenformasyonlar gün geçtikçe etkisini göstermiş ve eylemlerin tahripkârlığı da kamu güvenliğini ve düzenini, halkın sağlığını tehdit eden boyutlara varmıştır.

Gezi Parkı eylemlerinin yaşandığı o günlerde sosyal medya aracılığıyla harekete yardım ve destek mesajları yayımlanmıştır. Sosyal medyadaki dezenformasyon ve yanlış bilgi üretiminin, nefret söyleminin, hakaretlerin ve küfürlerin çok belirgin bir biçimde ortaya çıktığı bu süreçte bazı eylemciler orantısız güç kullandığı suçlaması yöneltilen güvenlik güçleriyle çatışmaktan geri durmamışlardır. Eylemlerin büyümesi ve yayılmasında çok sayıda provokatif unsurun, manipülasyon ve dezenformasyonların artmasının yanı sıra sosyal medyada takipçisi çok olan bazı gazetecilerin ve sanatçıların toplumu kışkırtmaya ve yanlış yönlendirmeye yönelik attıkları mesajların etkisi olmuştur. Sosyal medyada hızla paylaşılan bu mesajların pek çoğunun da asılsız olduğu sonradan ortaya çıkmıştır (SDE, 2013, s. 15).

Gezi Parkı eylemlerinin şiddete kaymasında rol oynayan bir başka aktör de İmralı'daki terörist başı Abdullah Öcalan Olmuştur. Öcalan'ın: *"Direnişi anlamlı buluyor ve selâmlıyorum. Elbette ki bu duruş yeni bir siyasal kırılma yaratmıştır. Ancak hiç kimse ulusalcı, milliyetçi, darbeci çevrelere de kendini kullandırmamalı. Bu hareketin onların denetimine girmesine Türkiyeli demokrat, devrimci, yurtsever ve ilerici çevreler izin vermemelidir!"* (Türkiye, 07 Haziran 2013) mesajı, Gezi Parkı eylemlerini terör örgütü mensuplarının ve yandaşlarının nasıl bir propaganda, algı ve manipüle merkezi haline getirdiklerini göstermiştir. PKK ele başının bu mesajından sonra meydanlarda "Öcalan'a özgürlük" sloganları yükselmiş, aynı zamanda terörist başının posterleri görülmeye başlanmıştır. Bu da sosyal medyada ve alanda PKK terör örgütü yandaşlarına örgüt lehine propaganda, algı ve manipülasyon yapma fırsatı vermiştir. Eylem sahasına PKK terör örgütü başta olmak üzere çeşitli illegal grup mensuplarının girmesiyle Gezi Parkı eylemcileri nitelik ve hedef olarak da birbirinden ayrılmış ve alan genelinde şiddete varan aşırıçılık taraftarları ile terör örgütü yandaşlarına kalmıştır.

Aslında nesnel bir gözle bakıldığında Gezi Parkı eylemlerinin hayatın normal akışında yanyana gelmesi mümkün olmayan pek çok grubu bir araya getirdiği de görülmektedir. Bunlar arasında Anti-Kapitalist Müslümanlar, ulusalcılar, laiklikçi endişeli modernler, liberal ve libertenyenler, Aleviler, LGBT grupları, Fenerbahçe ve Beşiktaş spor kulüplerinin bazı taraftar grupları vardı. Bu farklı grupları bir araya getiren ortak hedef ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a olan karıştıktı (Ete ve Taştan, 2013, s. 97). Son kertede Gezi Parkı eylemlerine katılan grupların ve terör örgütü militanlarının şiddete başvurmaya ve özel ve kamusal mallara zarar vermeye başlaması güvenlik güçlerinin devreye girmesine ve eylemleri bastırmasına zemin hazırlamıştır (Aslan, Taylan ve Başbuğ, 2016, s. 170).

Nihayetinde Gezi Parkı eylemlerinin gösterdiği üzere, başlangıçta iyi niyetle yola çıkıldığı iddia edilse bile pek çok toplumsal hareketin terör örgütleri, marjinal ve illegal örgütler tarafından kullanışlı bir alan haline getirildiği yaşanan tecrübe ile sabittir. Özellikle bunlar sosyal medyayı da etkin bir şekilde kullandıkları için iletişim kanalları üzerinden paylaştıkları post-truth söylemler ve dezenformasyonlarla toplumsal akli bulandırmakta, olayları kamu düzenini ve güvenliğini ve halkın sağlığını bozacak çok farklı bir yöne doğru çekebilmektedirler.

5.3. Sosyal Medyada Üretilen Post-Truth Söylemlerin ve Dezenformasyonların 6-8 Ekim 2014 Kobani Eylemlerine Etkisi

Türkiye sosyal medyada üretilen post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların bir başka acı tecrübesini 6-8 ekim 2014 Kobani eylemlerinde yaşamıştır. Çözüm Sürecinin devam ettiği bir dönemde patlak ver(diril)en bu eylemlerin arkasında ise HDP ve PKK'nın işbirliği vardır. Geçmiş şiddet taraftarlığıyla dolu olan ve şiddeti içselleştiren, şiddet

sarmalından beslenmeyi kendine şiar edinen, siyasi ve ekonomik ikballerini destek verdikleri ve sırtlarını dayadıkları terör örgütünün estirdiği terörün devamında görenlerin sosyal medyadan yaptıkları provakatif, algısal ve manipülatif paylaşımlar 6-8 Ekim eylemlerini tetiklemiştir (Arslan, 2016, s. 497).

6-8 Ekim eylemlerine giden süreç ise terör örgütü DEAŞ'ın yoğun Kürt nüfusa sahip Kobani'yi kuşatmasıyla başlamıştır. Bu kuşatma HDP ve PKK'yı endişeye sevk etmiş ve bu bahaneyle Kobani'yi Çözüm Süreci için bir pazarlık meselesi yapmalarını sağlamıştır. Bunun için HDP ve PKK yandaş medya hemen post-truth söylemlerle ve dezenformasyonlarla süslenmiş yalan yanlış haberler yapmaya ve bildikleri bütün psikolojik savaş unsurlarını kullanmaya başlamıştır. Bunun için ilk önce PKK elebaşlarından Murat Karayılan devreye girmiş ve 5 Ekim 2014'te: *"Gençleri, kadınları 7'den 70'e herkesi Kobani'ye sahip çıkmaya, onurumuzu namusumuzu korumaya, metropollerini işgal etmeye çağırıyoruz"* açıklamasını yapmış ve kitleleri yalan haberlerle mobilize etmek için özel bir çaba sarf etmiştir. Daha sonra bayrağı 6 Ekim 2014'te toplanan HDP Parti Meclisi ve MYK'sı devralmış ve PKK'nın metninin bir benzerini kullanarak yandaşlarına şu çağrıyı yapmıştır: *"Kobani'de yaşanan katliam girişimine karşı 7'den 70'e bütün halklarımızı sokağa, alan tutmaya ve harekete geçmeye çağırıyoruz. Çözüm Süreci ile Kobani'nin birbirinden koparılamayacağını, barışın yolunun Kobani'den geçtiğini bir kez daha vurguluyoruz."* Bu çağrıyı HDP'nin resmi internet sitesinden ve o zamanki HDP Eş Başkanı olan Selahattin Demirtaş'ın resmi sosyal medya sayfalarından yapılan: *"Şu anda toplantı halinde olan HDP MYK'sından halklarımıza acil çağrı: Kobani'de durum son derece kritiktir. DEAŞ saldırılarını ve AK Parti iktidarının Kobani'ye ambargo tutumunu protesto etmek üzere halklarımızı sokağa çıkmaya ve sokağa çıkmış olanlara destek vermeye çağırıyoruz"* açıklaması takip etmiştir (<https://www.setav.org/5-soru-6-8-ekim-olaylari/>). Dolayısıyla gerek HDP'nin ve Eş Başkanı Selahattin Demirtaş'ın ve gerekse de PKK elebaşlarının sosyal medyadan ve iletişim kanallarından yaptıkları dezenformasyonlarla kendilerine destek verenleri hem DEAŞ'a hem de AK Parti hükümetinin Kobani kuşatması konusundaki tepkisizliğine karşı sokaklarda protestoya ve kamusal alanları işgale davet etmesi olayların fitilini ateşlemiştir. Bu çağrılardan sonra 30'u aşkın ilde meydana gelen ve vandallığa varan şiddet olayları sonucu 50'den fazla Kürt vatandaşımız katledilmiş ve bazı kamu binaları protestocular tarafından ateşe verilmiş ve kullanılamaz hale getirilmiştir (Coşkun, 2015, s. 5).

Sosyal medyadan dezenformasyonlarla, algılarla, propaganda ve manipülasyonlarla dolu paylaşımların da etkisiyle kısa sürede patlak veren ve geniş bir alana yayılan 6-8 Ekim Kobani eylemleri güvenlik güçlerinin müdahalesiyle bastırılmıştır. Ancak bu eylemlerin Türkiye siyaseti ve güvenlik konsepti açısından önemli sonuçları da olmuştur. Bu sonuçların kuşkusuz ki en önemlisi PKK'nın ateşkesi bozarak Doğu ve Güneydoğu'daki şehirleri savaş alanına çevirmesidir. Eylemlerin bir diğer sonucu da o dönem için Türkiye'de mevcut kamu güvenliğinin ve düzeninin tesisindeki eksikliklerin açığa çıkmasıdır. Bu sebeple iktidardaki Ak Parti, devletin iç ve dış güvenliğini sağlama almak, mevcut sistemi güvenlik açısından revize etmek ve daha proaktif bir şekilde işlerlik kazandırmak amacıyla 2015'te yeni bir "İç Güvenlik Yasası" çıkarmıştır (Arslan, 2022, s. 556). Bu amaçla hazırlanan "6638 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" teklifi TBMM'de kabul edilmiş ve 4 Nisan 2015 tarih ve 29316 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (www.resmigazete.gov.tr). 6-8 Ekim eylemleri hakkında açılan davalarda sosyal medyadaki dezenformatik, manipülatif ve provakatif paylaşımları sebebiyle eylemlerde sorumlulukları tespit edilen dönemin HDP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ Ankara Birinci Sulh Ceza Hakimliği tarafından 5 Kasım 2016'da tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir (www.setav.org/5-soru-6-8-ekim-olaylari/).

PKK terör örgütünün elebaşları Kobani eylemlerinden sonra da Türkiye Cumhuriyeti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan hakkında dezenformatik, manipülatif ve provakatif açıklamalar yapmaya devam etmişlerdir. Bu açıklamalardan biri Cemil Bayık'a aittir. 17 Aralık 2014 tarihinde Deutsche Welle Türkçe'nin Alman haftalık Die Zeit gazetesine dayandırarak aktarılan habere göre PKK elebaşlarından Cemil Bayık, Türkiye'yi özel timler aracılığıyla DEAŞ'a destek vermekle suçlamıştır. Bu suçlamayla yetinmeyen Bayık daha da ileri giderek: *"DEAŞ'ın halifesi El Bağdadi değil, Erdoğan'dır"* demiştir. Bayık'ın hakikati yansıtmayan ve tamamen yanlış olan bu açıklamaları 18 Aralık 2014 tarihli Sözcü Gazetesi tarafından haberleştirilmiştir (<https://www.sozcu.com.tr>, 18 Aralık 2014).

Hâlbuki Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 2013 yılında almış olduğu bir kararla DEAŞ'ı terör örgütü olarak kabul etmiştir (Şen, 2022, s. 195). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından paylaşıldığı üzere yurtiçinde pek çok kanlı eylem gerçekleştiren DEAŞ'a karşı Türkiye 2015-2018 yılları arasında kapsayan dönemde çok sayıda başarılı operasyon yapmıştır. Bu operasyonların sayısı ise 2015'te 187, 2016'da 367, 2017'de 500 ve 2018'de 1130'dur (<https://www.iletisim.gov.tr>). Ayrıca Türkiye, Suriye sınırları içinde 24 Ağustos 2016 - 29 Mart 2017 tarihleri arasında başarılı bir şekilde icra ettiği ve toplamda 216 gün süren "Fırat Kalkanı Harekati" ile terör örgütü DEAŞ'a en büyük darbeyi vuran ve ona ağır bir yenilgi yaşatan ilk ülke olmuştur (Arslan, 2022, s. 559).

Bütün bu gerçekler ortada dururken HDP yöneticilerinin ve PKK elebaşlarının DEAŞ bahanesiyle sosyal medyada paylaştıkları post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların asıl amacı, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini, birlik ve beraberliğini, kamu düzeni ile güvenliğini ve halkın sağlığını bozmaktan başka bir şey değildir.

6. DEZENFORMASYON YASASI VE TARTIŞMALAR

Türkiye'nin yıllarca mücadele ettiği PKK ve DEAŞ gibi terör örgütlerine bir de din istismarı üzerine kurulan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) eklenmiştir. FETÖ denilen hain örgüt, yıllarca büyük bir gizlilik içinde ışık evlerinde altın nesil ismini verdiği radikal militanlar yetiştirmiş ve bu militanları türlü melanetlerle devletin kılcal damarlarına kadar sızdırmış ve en önemli güç merkezlerini ele geçirmiştir (Arslan, 2016, s. 86). Bu durumun verdiği rehavetle bir güç zehirlenmesi yaşayan FETÖ ele başı Fethullah Gülen, hizmet ettiği odakların istekleri doğrultusunda örgütünü harekete geçirmiştir. FETÖ önce 17-25 Aralık 2013 bürokratik sivil darbe teşebbüsüne kalkışmış, bu deneme başarılı olamayınca bu sefer de 15 Temmuz 2016'daki askeri darbe teşebbüsüyle Türkiye'yi teslim almaya çalışmıştır (Arslan, 2016, s. 256). Ancak FETÖ her iki teşebbüste de meşru iradesine sahip çıkan iktidarın ve milletin başarılı direnişiyle yüzleşmiş ve başarılı olamamıştır. Bu nedenle amacına ulaşamayan FETÖ'cüler taktik ve strateji değiştirerek tıpkı PKK ve DEAŞ terör örgütlerinin ve onları destekleyenlerin yaptığı gibi etkin bir şekilde kullandıkları sosyal medyadan yaptıkları kirli dezenformasyonlarla, manipülasyonlarla her fırsatta Türkiye'yi karalamaya, zehirlerini ve kinlerini kusmaya başlamışlardır. Temel amaçları da Türkiye'deki kamu düzenini ve güvenliğini, halkın sağlığını bozmak, Türkiye'yi uluslararası alanda köşeye sıkıştırmak ve Türkiye'ye zarar vermektir. Bunun için tam da vatan hainlerinden beklendiği gibi Türkiye'nin bütün düşmanlarıyla iş tutmaktan kaçınmamakta, kirli oyunların tezgâhlanmasına katkı vermekte ve Türkiye aleyhine olan her türlü oyunun, kumpasın, propagandanın, algının vb. tam ortasında kullanışlı bir aparat olarak yer almaktadırlar.

Bu açıdan bahsi geçen terör örgütlerinin Türkiye düşmanlığı kanıksanmış bir durumdur. Ancak anlaşılmayan, buldukları makam gereği söylemlerine dikkat etmesi gereken sorumluluk sahibi kişilerin, bazen Türkiye'nin yıllarca mücadele ettiği terör örgütlerinin paylaştıkları ve doğru olmayan yalan yanlış bilgilerinin etkisinde kalmalarıdır. Bu durum hakikati yansıtmayı yansıtmadığına bakmadan terör örgütlerinin tezgâhına gelerek onların paylaştığı kirli bilgileri kendi iletişim kanalları ya da kendi sosyal medya hesaplarından paylaşarak terör örgütlerinin ekmeğine yağ sürmesine neden olabilmektedir. Bu şekilde sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemler, dezenformasyon, algı, propaganda ve manipülasyon üretmeye dönük mesajlar kolaylıkla kamu düzenini ve güvenliğini ve halkın sağlığını tehlikeye atabilecek sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle herhangi bir hukuki yaptırıma uğramamak, güvenliği tehlikeye atabilecek bir kaotik ve kriz ortamı doğurmaya matuf bir toplumsal olaya sebebiyet verilmemesi için azami dikkat gösterilmesi önemlidir. Bu tür sıkıntıların önüne geçmek ve halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini, genel sağlığı ve kamu barışını bozmaya yönelik dezenformasyonların önüne geçmek için daha önce ihdas edilen basın kanunu ile bazı kanunlara günün şartlarına göre bazı ilaveler yapmak üzere Ak Parti iktidarı tarafından yeni bir kanun teklifi hazırlanmıştır.

Kamuoyunda "Dezenformasyon Yasası", "Sosyal Medya Yasası" ve hatta "İstibdat Yasası" ve "Sansür Yasası" gibi çeşitli isimlendirmelere tabi tutulan 7418 numaralı "Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" teklifi ilgili komisyonlardan geçtikten sonra TBMM Genel Kurulu'na sunulmuştur. Adı geçen kanun yeni yasama döneminin başlamasından iki gün sonra TBMM Genel Kurulu'nda 3 Ekim 2022 tarihinde yapılan oylama sonucu Cumhuriyet İttifakını oluşturan Ak Parti ve MHP milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmiş ve 18 Ekim 2022 tarih ve 31987 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Makalenin kaleme alındığı döneme denk geldiği için 7418 numaralı kanunun işleyişi ve akıbeti hakkında sağlıklı ve isabetli bir değerlendirme yapmak mümkün olmamakla beraber adı geçen kanunun hem kabulünden önce hem de kabulünden sonra yoğun tartışmalara, tepkilere ve eleştirilere gündem olduğu görülmektedir. Kanunun en çok tartışılan maddelerinin başında ise 29. madde gelmektedir.

18 Ekim 2022 tarih ve 31987 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandığı haliyle söz konusu kanunun çok tartışılan, tepki gösterilen ve eleştirilen 29. maddesi şu şekildedir:

"MADDE 29- 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa 217 nci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

MADDE 217/A- (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır." (https://www.resmigazete.gov.tr).

Kanunun 29. maddesinde zikredildiği üzere bir kişinin yaydığı haber yüzünden suçun oluşması ve hapis cezası için 5 tane etmen sayılmaktadır. Bunları:

1. Yayılan haber hakikati yansıtmıyorsa, bir başka ifadeyle post-truth bir haber ise,
2. Yayılan haber devletin güvenliğini ve kamu sağlığını ilgilendiriyorsa,
3. Yayılan haberin halk arasında korku, panik ve endişe yaratma kastı varsa,
4. Yayılan haber kamu barışını bozmaya yönelik ise ve
5. Yayılan haber aleni ise şeklinde sıralamak mümkündür.

Yukarıda sayılan hususlar doğrultusunda 7814 numaralı kanunun pek çok maddesine internet ortamında sosyal medyadan paylaşılan post-truth söylemleri, dezenformasyonları, manipülasyonları, algı oluşturmayı ve propaganda yapmayı önlemeye yönelik ilaveler yapılmıştır.

Kanunun 31. ve 32. maddeleri suç, güvenlik, istihbarat ve hukuki düzenlemeler açısından önemli bazı ilaveler içermektedir. 31. maddenin "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınları Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"un 6. maddesinin a bendine yapılan eklemeye "Erişim Sağlayıcıları Birliği"ne verilen yetkiyle internet sitelerindeki bütün içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesine yönelik bir karar alınmıştır.

Kanunun 32. maddesine de önemli bir ilave yapılmıştır. O da: "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınları Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunu"nun 8. maddesine "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun 27. maddesinin 1. ve 2. fıkrasında yer alan suçlar" hükmünün eklenmiş olmasıdır. Bu eklemeye MİT'in görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeler ile MİT mensuplarının kendilerinin ve ailelerinin kimlikleri, işgal ettikleri makam vb. bilgilerin yer aldığı internet içerikleri "Erişim Sağlayıcıları Birliği"nce çıkartılabilecek hale getirilmiş ve böylece MİT'in, mensuplarının ve ailelerinin güvenliğini tehlikeye atması muhtemel hakikat dışı paylaşımların yapılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kanunun diğer muhtelif maddelerine yapılan eklemelerle de sosyal ağ sağlayıcılarının, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun nasıl hareket etmesi gerektiği ve teknik, mali, idari ve hukuki açılardan üzerlerine düşen görev ve sorumlulukların neler olduğu konusunda oluşturulan çerçeve dâhilinde yeniden yetkilendirilmişlerdir.

Kanunun Resmi Gazete'de yayımlandığı gün olan 18 Ekim 2022 tarihine denk gelen CHP grup toplantısında CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu yaptığı açıklamada sansür yasası olarak nitelendirdiği 7814 numaralı kanunun önce 29. maddesinin yürürlüğünün durdurulması talebiyle sonrasında da yasanın tümüyle ilgili Anayasa Mahkemesi'ne gideceklerini belirtmiştir (chp.org.tr, 18 Ekim 2022). Kılıçdaroğlu'nun grup toplantısında yaptığı bu açıklamadan sonra aynı gün CHP, Kanunun 29. maddesinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. CHP'nin başvuru dilekçesini Grup Başkanvekili Engin Altay teslim etmiştir. Altay başvuru dilekçesini verdikten sonra Anayasa Mahkemesi önünde yaptığı basın açıklamasıyla 7814 numaralı kanunun 29. maddesinin, Anayasa'nın 2, 13, 25, 26, 28, 38 ve 153. maddelerine aykırı olduğunu ve bu aykırılık sebebiyle Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açtıklarını belirtmiştir (www.memurlar.net, 18. Ekim 2022).

CHP'nin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi kamuoyunca "dezenformasyonla mücadele düzenlemesi" olarak bilinen "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la Türk Ceza Kanunu'na eklenen 29. maddenin iptalinin ve yürürlüğünün durdurulması talebini 26 Ekim 2016 günü yaptığı toplantıda ele almıştır. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu'nun yaptığı ilk inceleme neticesine göre CHP tarafından yapılan başvuruda bir eksiklik tespit edilmediği ancak iptal isteminin daha sonra belirlenecek bir günde esastan görüşülerek karara bağlanacağı duyurulmuştur (<https://www.haberturk.com>, 26.10.2022). Yine 7418 numaralı "Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un kabul edilip Resmi Gazete'de yayımlanmasında iki gün sonra gündeme Türk Tabipler Birliği (TTB) Başkanı Şebnem Korur Fincancı'nın TSK'ya yönelik suçlamaları ve iddiaları gündemi meşgul etmiştir. Fincancı, 20 Ekim 2022 tarihinde PKK'nın yayın organı olarak bilinen "Medya Haber"e çıkıp, PKK elebaşlarının TSK ile ilgili yaydıkları post-truth söylemlere, algılara, propagandalara, manipülasyonlara ve dezenformasyonlara paralel bir tutum sergilemiş ve TSK'yı kimyasal silah kullanmakla itham etmiştir.

TTB Başkanı Fincancı'nın katıldığı programda: **"Daha önce de incelemiştim. Belli ki sinir sistemini doğrudan tutan toksik gazlardan, kimyasal gazlardan, zehirli gazlardan biri kullanılmış durumda. Çok çeşitli kimyasal silahlar var. Her ne kadar kullanılması yasak ise de ne yazık ki bu yasaklanmış silahların çatışmalarda kullanıldığını da görüyoruz."** ifadelerini kullanmıştır. Bu açıklama üzerine Fincancı, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen soruşturma kapsamında "terör örgütü propagandası" yapmak suçundan 26 Ekim 2022'de gözaltına alındıktan sonra sevk edildiği Ankara Adliyesi 3. Sulh Ceza hakimliğince tutuklanarak 27 Ekim 2022'de Sincan Kapalı Kadın Cezaevine gönderilmiştir (www.ahaber.com.tr, 27 Ekim 2022).

Hukuki süreci henüz tamamlanmamış olmakla birlikte tutuklanan Fincancı'nın geçmişinde çeşitli yayın organlarında Türkiye'nin mücadele ettiği terör örgütleri lehine yaptığı açıklamalar ve verdiği ödüller bulunmaktadır. Fincancı'nın bizzat kendisinin ve başkanlığını yaptığı TTB'nin PKK'ya yönelik operasyonlara karşı çıkması, YPG'nin sözde eş başkanına "Barış Ödülü" vermesi ve 15 Mart 2022'de Emniyette çok sayıda aranma kaydı bulunun FETÖ firarisi

Erkam Tufan Aytav'ın kurucusu olduğu AYTAV isimli YouTube kanalına katılması hafızalardaki yerini korumaktadır (www.takvim.com.tr, 17 Mart 2022).

Neticede, Türkiye'nin sınır içinde ve sınır dışında yıllardır mücadele ettiği PKK, FETÖ ve DEAŞ gibi terör örgütleri ile içerideki Türkiye muhaliflerinin ve düşmanlarının hedefi ortaktır. Bu ortaklığın temelinde sosyal medyada post-truth söylemler üzerinden ürettikleri algılarla, propagandalarla ve dezenformasyonlarla Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini, kamu düzeni ile güvenliğini ve halkın sağlığını manipüle ederek Türkiye'yi kutuplaştırmak, ayrıştırmak ve kaosa sürüklemek vardır.

7. SONUÇ

Hakikat ile yalanın mücadelesi tarihsel bir vakiydir. Bu mücadele ilk andan itibaren konjonktürel şartlara bağlı olarak çeşitli etmenlerin devreye sokulmasıyla sürdürülmüştür. Her iki olgu arasında tarih boyunca süren mücadelenin günümüzdeki en büyük taşıyıcısı ise sosyal medyadır. Bu bakımdan hakikat ve yalan mücadelesinin varolagelen savaşının günümüzdeki hassas noktalarından birisi ve en etkili silahı post-truth kavramıdır. Nispeten yeni olan ve literatüre geç giren post-truth'un küresel çapta hızla devinim sağlaması da Oxford Sözlüğü tarafından 2016'da uluslararası alanda yılın kavramı seçilmesiyle başlamıştır. Ayrıca Donald Trump'ın seçim kampanyası ile İngiltere'deki Brexit referandumu sırasında post-truth siyaset yapmalarının bu hızlı devinimde oldukça büyük payı olmuştur. Her iki süreçte insanların hakikatlere dayalı argümanlardan ziyade duygularına ve inançlarına dayalı bir argümanı kabul etme olasılıkları post-truth siyaset sayesinde sağlanmıştır. Bunun için de iletişim kanalları ve sosyal medya bir araç olarak kullanılmıştır.

Bu tür kullanımlarda önemli olan sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemlerin ve dezenformasyonların ülkelerin kamu düzenine ile güvenliğine ve insanların sağlığına kastetmemesidir. Ancak hakikat bundan çok farklıdır ve ne yazık ki terör örgütleri sosyal medyadan paylaştıklarıyla adına "dijital terör" denilen yeni bir kapıyı açmışlardır. Post-truth kavramı Türkiye'de de sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak kavramın Türkçesi konusunda tam bir mutabakat yoktur. Buna rağmen oldukça alıcısı olan ve kavramın büyümesine kapılanların sosyal medyada paylaştıkları post-truth söylemler zaman zaman bir güvenlik sorunu da yaratmıyor değildir. Sosyal medyada sorumsuzca yapılan paylaşımlarla sebep olunan toplumsal eylemler ve bu eylemlerin doğurduğu infialler Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini, kamu düzeni ile güvenliğini ve halkın sağlığını tehdit eden boyutlara evrilebilmektedir. Tabii ki bu konuda yine Türkiye'nin yıllardır mücadele ettiği PKK, FETÖ ve DEAŞ terör örgütleri başı çekmektedir. Sosyal medyayı çok etkili kullanan bu örgütlerin yandaşlarını post-truth söylemlerle ve dezenformasyonlarla manipüle ederek yandaşlarını sokak eylemlerine yönlendirdikleri yukarıda ele alınan 27 Mayıs askeri darbesine giden süreç hariç Gezi Parkı eylemleri ile 6-8 Ekim Kobani olaylarında yaşanan örneklerle sabittir.

Bu nedenle sosyal medyada paylaşılan post-truth söylemler üzerinden üretilen, algılarla, propagandalarla ve dezenformasyonlarla manipüle edilen kitleler aracılığıyla yaratılan "dijital terör" ile mücadele etmek Türkiye'nin iç ve dış güvenliği başta olmak üzere kamu güvenliği, kamu düzeni ve halkın sağlığı için önemlidir. Bu yüzden yakın siyasi tarihinde çeşitli kutuplaşmalarla ayrıştırılan toplumsal yapımızda yaşanan çatışmalar sebebiyle kötü deneyimleri tecrübe eden Türkiye tekrar aynı hatalara düşmemek için aklın, sağduyunun ve sağlam hukuksal düzenlemeleri ve objektif analizleri devreye sokmuştur. Bu meyanda daha önce çıkarılan kanunlarda günün şartlarına göre ilaveler yapılan 7418 numaralı "Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" yürürlüğe sokulmuştur. Gerek hukuksal düzenlemelerle ve gerekse de alınan güvenlik önlemleri sayesinde terör örgütleri ve Türkiye düşmanları artık eskisi kadar ortalıkta cirit atamamaktadır. Ancak her zaman temkinli olmakta ve dikkatli davranmakta fayda vardır. Çünkü yaşanan acı tecrübeler köşede bucakta saklanan ve uygun anı kollayan Türkiye düşmanlarının her zaman olacağını vazetmektedir.

Bu gerçekliğin farkında olan Türkiye stratejik konumunun önemine binaen iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve halkın sağlığını sosyal medyada üretilen post-truth söylemlere, dezenformasyonlara, algılara, propagandalara ve manipülasyonlara teslim etmeyecek kadar devlet geleneğine sahip güçlü bir ülkedir. Bu yüzden ki Türkiye tarih boyunca süren hakikat- yalan mücadelesinde her zaman hakikatin yanında yer alan ve hakikatin galip gelmesine katkı sağlamaya çalışan bir ülke olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Akşam, 04 Haziran 1960.
2. Arslan, H. (2016). "Farklı Bir Perspektiften Terörizm", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, C. 6, S. 11, Aralık, ss. 491- 520.
3. Arslan, H. (2022). "Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konseptinin Terörizmle Mücadele Üzerindeki Etkisi", Idea Studies Journal, Volume: 8 / Issue: 44, Ağustos, ss. 551-563.
4. Arslan, H. (2016). Dini Gruplar ve Siyaset - 2 FETÖ/PDY, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

5. Aslan, S., Taylan, Ö. ve Baştuğ, D. (2016). "Gezi Parkı Eylemlerinin Farklı Boyutlarıyla Bir Değerlendirmesi", *Birey ve Toplum*, Güz, C. 6, S. 12, ss. 153-177.
6. Coşkun, V. (2015). "The Kurdish Peace Process: Oct. 6-8 Events and Beyond", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 32, ss. 1-12.
7. Ete, H. ve Taştan, C. (2013). *Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*, Ankara, SETA Yayınları.
8. Hardos, P. (2019). Lee McIntyre: Post-Truth, Book Review, *Organon*, F.: 26 (2), pp. 311–316.
9. www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022.
10. dictionary.cambridge.org/dictionary/english/post-truth, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022.
11. www.rt.com/uk/367113-oxford-dicrionary-post-truth/, Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022.
12. www.mynet.com/28-nisan-1960da-ogrenciler-kiyma-makinalarinda-tavuk-yemi-yapildi-mi-190101050543, Erişim Tarihi: 5 Ekim 2022.
13. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404.pdf, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2022.
14. www.sozcu.com.tr/2014/gundem/cemil-bayik-isidin-halifesi-erdogan-682337/, Erişim Tarihi: 13 Ekim 2022.
15. www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik_iletisim_calismalari/detaylar/terorizmle-mucadele, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2022.
16. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022.
17. chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinde-konustu-18-ekim-2022, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022.
18. www.memurlar.net/haber/1044321/chp-dezenformasyonla-mucadele-duzenlemesini-aym-ye-tasidi.html, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022.
19. www.haberturk.com/son-dakika-haberi-aym-den-dezenformasyon-yasasi-karari-3533050, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2022.
20. www.ahaber.com.tr/gundem/2022/10/27/sebnem-korur-fincanci-tutuklandi-mi-ne-dedi-turk-tabipleri-birligi-baskani-sebnem-korur-fincanci-kimdir-aslen-nereli, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022.
21. www.takvim.com.tr/guncel/2022/03/17/teror-sempatizani-ttb-baskani-sebnem-korur-fincanci-feto-firarisi-erkam-tufan-aytavin-yayinina-cikti, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022.
22. McGranahan, C. (2017). "An Anthropology of Lying: Trump and the Political Sociality of Moral Outrage", *American Ethnologist*, 44 (2), pp. 1-6.
23. McIntyre L. C. (2018). *Post Truth*, The MITO Press, Cambridge, Massachusetts, US.
24. Mertek, S. (2020). "Post Truth'u Hannah Arendt ile Okumak", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 97, Kış, ss. 205-225.
Milliyet, 23 Eylül 1960.
25. Nas, Ç. (2021). "Brexit ve Türkiye-AB ve Türkiye-Birleşik Krallık İlişkilerine Etkileri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 20, Özel Sayı: Brexit, ss. 325-350.
26. Orak, B. G. (2020). *Sosyal Medyada Hakikat Ötesi (Post-Truth) Kavramının Eleştirel Kuramlar Çerçevesinde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
27. Oruç, M. S. (2020). "Postmodernite, Siyasal İletişim ve Doğruluk Sorunu: Post-Truth Durum ve Entelektüel Zemini Üzerine Bir İnceleme", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 36, ss. 141-160.
28. "Öcalan'dan Gezi Parkına Selam", *Türkiye*, 07 Haziran 2013, www.turkiyegazetesi.com.tr/politika/43492.aspx
29. Övür, M. (2019/a). "Post-Truth Siyaset", *Sabah Gazetesi*, 30 Haziran. www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2019/06/30/post-truth-siyaset, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2022.
30. Övür, M. (2019/b). "Boris Johnson ve Post-Truth Siyaseti", *Sabah Gazetesi*, 25 Temmuz, www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2019/07/25/boris-johnson-ve-post-truth-siyaseti, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2022.
31. Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) (2013), "Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu: Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme", Haziran, ss. 1-32.

32. Tercüman, 29 Mayıs 1960.
33. Şen, Y. F. (2022). "Yabancı Terörist Savaşçılar", Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed.: Salih Zeki Haklı, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss. 183-205.
34. Terzi, Â. (2020). "Post-Truth Kavramı ve Türkçe Karşılıkları Üzerine", Türk Dili, Nisan, Yıl: 69, Sayı: 820, ss. 80-86.
35. Tesich, S. (1992). "The Watergate Syndrome, A Government Of Lies", The Nation, January, 6/13, pp. 12-14.
36. Tesich, S., "Yalanlar Rejimi", Çev.: Eren Ekin Ercan, Cogito, Kış 2021, S. 104, ss.23-28.
37. Yeni Sabah, 4 Haziran 1960.